

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา : ศึกษา
พระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

คณะผู้วิจัย

ดร.ทวีศักดิ์ ชันยศ และนางสาวกุลแก้ว คล้ายแก้ว

กันยายน พ.ศ. 2553

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

โครงการ

การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา : ศึกษา
พระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

คณะผู้วิจัย

1. ดร.ทวีศักดิ์ ชันยศ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
2. นางสาวกุลแก้ว คล้ายแก้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

สนับสนุนโดยกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัยนเรศวร

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอบขอบพระคุณ เครือข่ายภาคเหนือตอนล่าง มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่สนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัยฉบับนี้ ขอขอบกราบนมัสการพระคุณเจ้าวัดนางพญา วัดราชบูรณะ และวัดเสนาสน์ ที่ให้ข้อมูลแก่นักวิจัยด้วยความเคารพยิ่ง ขอบพระคุณท่านอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ที่เอื้อเพื่อให้ใช้ทรัพยากรของมหาวิทยาลัยในการดำเนินการวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ร่วมวิพากษ์เนื้อหาในงานวิจัยฉบับนี้ อันได้แก่ ผู้ประกอบการพระเครื่องเมืองสองแคว ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับทั้งภาครัฐและเอกชน ที่ได้ร่วมเสนอแนะผลการวิจัยและประเด็นต่างๆ ให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ดร.ทวีศักดิ์ ชันขส และนางสาวกุลแก้ว คล้ายแก้ว
นักวิจัย

หัวข้อวิจัย การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา : ศึกษาพระเครื่องนางพญา และพระบรมสารีริกธาตุ จังหวัดพิษณุโลก

ชื่อผู้วิจัย ดร.ทวีศักดิ์ จันยศ และนางสาวกุลแก้ว คล้ายแก้ว

สถาบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

ประจำปี 2553

บทคัดย่อ

246418

โครงการวิจัยเรื่อง การสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา: ศึกษาพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุ จังหวัดพิษณุโลก เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาประวัติ ความสำคัญของพระนางพญา และพระบรมสารีริกธาตุของจังหวัดพิษณุโลก 2) เพื่อสำรวจเส้นทางท่องเที่ยวและศึกษาวิธีการชมพระเครื่องวัดนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุจังหวัดพิษณุโลก 3) เพื่อสำรวจความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศที่มีต่อพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุจังหวัดพิษณุโลก 4) เพื่อจัดทำคู่มือแนะนำเที่ยวต้นฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งมีภาพประกอบ ผลการศึกษาพบว่า ประเด็นแรก พระนางพญาถูกค้นพบที่วัดนางพญา พระนางพญาเป็นพระเนื้อดินที่มีชื่อเสียงระดับประเทศในนาม“พระเครื่องเบญจภาคี” การสร้างมี 2 ยุค คือ ยุคแรกสร้างโดยพระวิสุทธิกษัตริย์ ซึ่งเป็นพระมเหสีของพระมหาธรรมราชา หรือพระราชมารดาของสมเด็จพระนเรศวร และยุคที่สอง สร้างโดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระนางพญามีลักษณะเป็นกรอบสามเหลี่ยมหน้าจั่ว มีอยู่ 2 ประเภท 6 พิมพ์ คือ ประเภทพิมพ์ใหญ่ ได้แก่ พิมพ์เข้าโค้ง พิมพ์เข้าตรง และพิมพ์อกนูนใหญ่ ประเภทพิมพ์เล็ก ได้แก่ พิมพ์อกนูนเล็ก พิมพ์ทรงเทวดา และพิมพ์สังฆาฏิ ด้านพุทธคุณและปาฏิหาริย์ มีความเชื่อด้านเมตตามหานิยม แคล้วคลาด คุ้มครอง สมบูรณ์พูนสุข เสริมเสน่ห์ และคงกระพันชาตรี **ประเด็นที่สอง** พบพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ที่เจดีย์หลวงภายในวัดราชบูรณะและวัดเสนาสน์ ซึ่งสันนิษฐานว่าอัญเชิญเข้ามาโดยพระมหาไถ่กลาย **ประเด็นที่สาม** เส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาต้นแบบ มี 3 รูปแบบ คือ 1) วัดนางพญาเพื่อศึกษาประวัติและต้นกำเนิดพระนางพญา 2) วัดราชบูรณะเพื่อนมัสการพระบรมสารีริกธาตุและ 3) วัดเสนาสน์เพื่อสรงน้ำพระบรมสารีริกธาตุ **ประเด็นที่สี่** นักท่องเที่ยวให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่รู้จักพระนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุจากสื่อโฆษณาและต้องการทราบประวัติพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุโดยใช้วัสดุที่ท้องถิ่นนำชมและคู่มือแนะนำเที่ยว

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา, พระนางพญา, พระบรมสารีริกธาตุ, จังหวัดพิษณุโลก

Title A survey of Buddhism based Tourism: A case of Pra Nangpraya amulets and relics of Phitsanulok Province.

Researchers Taweesak Khunyot, Ph.D. and Miss Kunkaew Khlaikaew

Institute Pibulsongkram Rajabhat University, Phitsanulok Province.

Year 2010

Abstract

246418

The purpose of this research were to study the history and importance of Phra Nangpraya amulets and Buddhist relics in Phitsanulok, examine the tourists' interest and ways of visiting these, and develop a tourist manual both in Thai and English. It was found that Phra Nangpraya amulets were first discovered at Wat Nangpraya. These Phra Nangpraya amulets were famous nationwide as one of the five amulets "Benchaphakree". They were created twice. First, they were created by Prawisutikasat, King Pramahathummaracha's queen who was a King Nareasuan's mother. Then, they were created by King Nareasuan the Great. The two types of Phra Nangpraya were in a triangle-shape. The big model were the bending-knee model, the straight-knee model and the big-chest model. The small type were the small-chest model, the god-shape model and the sangkhati model. In relation to their impacts, it is believe that they give the holders charms, protection, happiness and wealth. The study also indicated that the Buddha relics had been found inside the main Chedi at Wat Ratchaburan and Wat Senat. Theses relics were thought to have brought by Pramahalailai. The study suggested 3 routing of visitors: Wat Nangpraya to study the history of Phra Nangpraya amulet, Wat Ratchaburana to warship the Buddha relics, and Wat Senat to water-worship the relics. Finally, it was found that many tourists were interested in Buddhist-based tourism and most of them knew Phra Nangpraya amulets and the Buddha relics though advertisement and would like to learn about these by guided tour and tourist manual.

Key Words : Buddhist-based tourism, Phra Nangpraya amulets, Buddha relics, Phitsanulok Province.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	4
1.3 สิ่งที่เราคาดว่าจะได้รับและหน่วยงานที่จะนำไปใช้ประโยชน์	5
1.4 คำสำคัญ	5
1.5 กรอบแนวคิด	6
บทที่ 2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	17
2.3 หลักการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยว (SWOT analysis)	26
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	27
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย	34
3.1 ขอบเขตของการวิจัย	34
3.1.1 ขอบเขตด้านพื้นที่	34
3.1.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา	34
3.1.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	34
3.2 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	35
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	35
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล	36

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	37
ตอนที่ 4.1 ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระนางพญา และ	
พระบรมสารีริกธาตุ จังหวัดพิษณุโลก	37
4.1.1 ประวัติศาสตร์เมืองพิษณุโลก	37
4.1.2 ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระเครื่องนางพญา	42
4.1.3 ประวัติความเป็นมาและความสำคัญของพระบรมสารีริกธาตุ	50
4.1.4 พุทธลักษณะ คำนิและเอกลักษณ์ของพระเครื่องนางพญา	54
4.1.5 ภูมิปัญญาการสร้างพระเครื่อง พิธีกรรม และการปลุกเสก	57
4.1.6 ความเชื่อและปาฏิหาริย์เกี่ยวกับพระเครื่องนางพญา	60
4.1.7 พระเครื่องนางพญากับมูลค่าทางการตลาด	62
4.1.8 วิธีการชมพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุ	63
4.1.9 บทสรุป	74
ตอนที่ 4.2 การวิเคราะห์ศักยภาพวัดนางพญา วัดราชบูรณะ และวัดเสนาสน์	
ในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาของจังหวัดพิษณุโลก	76
4.2.1 วัดนางพญา : ต้นกำเนิดพระเครื่องนางพญา	76
4.2.2 วัดราชบูรณะ : เส้นทางท่องเที่ยวชมมัสการพระบรมสารีริกธาตุ	86
4.2.3 วัดเสนาสน์ : เส้นทางท่องเที่ยวชมสร้างพระบรมสารีริกธาตุ	106
4.2.4 สรุปเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาจังหวัดพิษณุโลก	124
ตอนที่ 4.3 การสำรวจความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีต่อพระเครื่องนางพญาและ	
พระบรมสารีริกธาตุจังหวัดพิษณุโลก	125
4.3.1 ความสนใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อพระเครื่องนางพญาและ	
พระบรมสารีริกธาตุ	125
4.3.2 ความสนใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติที่มีต่อพระเครื่องนางพญาและ	
พระบรมสารีริกธาตุ	141
4.3.3 แนวความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริม	
การท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนา	153

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	156
5.1 สรุปผลการวิจัย	156
5.2 อภิปรายผล	185
5.3 ข้อเสนอแนะ	188
บรรณานุกรม	189
ภาคผนวก	193
ภาคผนวก ก	ภาพประกอบเกี่ยวกับพระเครื่องนางพญา
ภาคผนวก ข	ภาพประกอบเกี่ยวกับพระบรมสารีริกธาตุ
ภาคผนวก ค	คำศัพท์เขียนพระ
ภาคผนวก ง	ความรู้เกี่ยวกับพระเครื่องเบญจภาคี
ภาคผนวก จ	รายชื่อสถานที่เช่าบูชาพระเครื่องจังหวัดพิษณุโลก
ภาคผนวก ฉ	แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์
ประวัตินักวิจัย	224

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1 องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม	29
ภาพที่ 2 แผนที่เมืองพิษณุโลกในอดีต	38
ภาพที่ 3 แผนที่จังหวัดพิษณุโลก	40
ภาพที่ 4 พระนางพญา พิมพ์เข้าโค้ง	60
ภาพที่ 5 พระนางพญา พิมพ์เข้าตรง	62
ภาพที่ 6 พระนางพญา พิมพ์อกนูนใหญ่	64
ภาพที่ 7 พระนางพญา พิมพ์อกนูนเล็ก	65
ภาพที่ 8 พระนางพญา พิมพ์ทรงเทวดา	67
ภาพที่ 9 พระนางพญา พิมพ์สังฆาฏิ	68
ภาพที่ 10 พระบรมสารีริกธาตุเหมือนดอกมะลิตูม	69
ภาพที่ 11 พระบรมสารีริกธาตุเหมือนแก้วมุกดาที่เจียรนัยแล้ว	70
ภาพที่ 12 พระบรมสารีริกธาตุเหมือนจูนหรือผงทองคำ	70
ภาพที่ 13 พระบรมสารีริกธาตุลักษณะเมล็ดพันธุ์ฝักกาด	71
ภาพที่ 14 พระบรมสารีริกธาตุลักษณะข้าวสาร	72
ภาพที่ 15 พระบรมสารีริกธาตุลักษณะเมล็ดถั่ว	72
ภาพที่ 16 ป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว ณ วัดนางพญา	76
ภาพที่ 17 ป้ายทางเข้าวัดนางพญาและประตูทางเข้า	78
ภาพที่ 18 เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองที่ที่พบพระเครื่องนางพญาบริเวณเจดีย์	81
ภาพที่ 19 บรรยากาส “ตลาดพระเครื่อง” ในบริเวณวัดนางพญา	82
ภาพที่ 20 วัดนางพญา วัดที่มีพระเครื่องหนึ่งในชุดเบญจภาคีที่มีชื่อเสียงระดับประเทศ	84
ภาพที่ 21 สิ่งอำนวยความสะดวกของวัดนางพญา	85
ภาพที่ 22 ป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว ณ วัดราชบูรณะ	86
ภาพที่ 23 ป้ายทางเข้าวัดราชบูรณะในปัจจุบัน	87
ภาพที่ 24 วัดราชบูรณะที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ	89
ภาพที่ 25 วิหารหลวงที่ประดิษฐาน “หลวงพ่อกทองคำ” และพิพิธภัณฑวัดราชบูรณะ	91
ภาพที่ 26 เจดีย์หลวงวัดราชบูรณะที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ	94
ภาพที่ 27 หอไตรไม้สักกลมแห่งเดียวในประเทศไทย	95
ภาพที่ 28 อุโบสถวัดราชบูรณะ มีทั้งในเสมาคู่และใบเสมาเดี่ยว	96

สารบัญภาพ(ต่อ)

หน้า

ภาพที่ 29 จิตรกรรมฝาผนังภายในพระอุโบสถวัดราชบูรณะ: ซึ่งเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับ พุทธประวัติ रामเกียรติ์ และกามกริชา	97
ภาพที่ 30 วิหารน้อย	98
ภาพที่ 31 หอไม้ ในอดีตเป็นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแห่งแรกของเมืองพิษณุโลก	98
ภาพที่ 32 เรือนาวเสด็จน่านที่ ตั้งอยู่ภายในวัดราชบูรณะ	99
ภาพที่ 33 พุทธศาสนิกชนได้บันไดเงิน บันไดทอง เป็นสิริมงคล	99
ภาพที่ 34 -35 พระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่บนศาลาการเปรียญ	100
ภาพที่ 36 มณฑปกำลังสร้างเพื่อเป็นสถานที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ	101
ภาพที่ 37 ลานจอดรถภายในวัดราชบูรณะ	104
ภาพที่ 38 ป้ายสื่อความหมายที่ทางเอกชนสร้างถวาย	105
ภาพที่ 39 ห้องสุขายังไม่ได้มาตรฐานเท่าที่ควร	105
ภาพที่ 40 ป้ายประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว ณ วัดเสนาสน์ ตามทางหลวงหมายเลข 11	106
ภาพที่ 41 แผนที่ตั้งวัดเสนาสน์	107
ภาพที่ 42 ทางเข้าวัดเสนาสน์	109
ภาพที่ 43 ถนนภายในวัดเสนาสน์	110
ภาพที่ 44 ด้านหน้าอุโบสถวัดเสนาสน์	110
ภาพที่ 45 ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของเดิม	112
ภาพที่ 46 มหาเจดีย์อดีต	115
ภาพที่ 47 มหาเจดีย์ที่กำลังสร้างเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ อยู่ระหว่างการก่อสร้างในปัจจุบันยังไม่แล้วเสร็จ	116
ภาพที่ 48 วิหารวัดเสนาสน์ก่อนการบูรณะ	119
ภาพที่ 49 เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองหน้าวิหารวัดเสนาสน์ในปัจจุบัน	120
ภาพที่ 50 “ไห” ที่ขุดพบเมื่อ พ.ศ.2541	121
ภาพที่ 51 “กรูแตก” พบเมื่อ พ.ศ.2541	121
ภาพที่ 52 พระนางพญาพิมพ์เข้าโค้ง	194
ภาพที่ 53 พระนางพญาพิมพ์เข้าตรง	194
ภาพที่ 54 พระนางพญาพิมพ์อกนูนใหญ่	195
ภาพที่ 55 พระนางพญาพิมพ์เทวดา	195

ภาพที่ 56 พระนางพญาพิมพ้อกนูนเล็ก	196
ภาพที่ 57 พระนางพญาพิมพ์ลังมาฏี	196
ภาพที่ 58 พระบรมสารีริกธาตุสี่ต่างๆ	197
ภาพที่ 59 พระบรมสารีริกธาตุขนาดต่างๆ	198
ภาพที่ 60 พระธาตุลอยน้ำ	199
ภาพที่ 61 พระเครื่องเบญจภาติ (ด้านหน้า)	206
ภาพที่ 62 พระเครื่องเบญจภาติ (ด้านหลัง)	207

สารบัญตาราง

หน้า

ตารางที่ 1 สรุปพระนางพญาเมืองพิษณุโลก	58
ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ SWOT analysis ศักยภาพวัดนางพญา	83
ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ SWOT analysis ศักยภาพวัดราชบูรณะ	102
ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ SWOT analysis ศักยภาพวัดเสนาสน์	123
ตารางที่ 5 เพศ	125
ตารางที่ 6 อายุ	126
ตารางที่ 7 การศึกษา	127
ตารางที่ 8 สถานภาพ	127
ตารางที่ 9 อาชีพ	128
ตารางที่ 10 รายได้ต่อเดือน	129
ตารางที่ 11 การเดินทางมาจากภูมิภาคใด	130
ตารางที่ 12 ค่าใช้จ่ายเมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก	131
ตารางที่ 13 ระยะเวลาที่ใช้เมื่อมาท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก	131
ตารางที่ 14 ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก	132
ตารางที่ 15 ท่านรู้จักแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใด	132
ตารางที่ 16 สิ่งจูงใจที่ทำให้มาท่องเที่ยว	133
ตารางที่ 17 ท่านทำกิจกรรมใดในวัดนางพญา	133
ตารางที่ 18 ท่านทำกิจกรรมใดในวัดราชบูรณะ	134
ตารางที่ 19 ท่านทำกิจกรรมใดในวัดเสนาสน์	135
ตารางที่ 20 ท่านรู้จักพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุหรือไม่	135
ตารางที่ 21 ท่านรู้จักพระเครื่องนางพญาได้อย่างไร	136
ตารางที่ 22 ท่านสนใจที่จะศึกษาหรือชมพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุหรือไม่	136
ตารางที่ 23 หากท่านมีโอกาสน่าจะศึกษาพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุ	
และท่านต้องการศึกษารายละเอียดอะไรบ้าง	137
ตารางที่ 24 ท่านต้องการให้วัดมีบริการสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างไร	138
ตารางที่ 25 ท่านคิดว่าควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในจังหวัดพิษณุโลกหรือไม่	139
ตารางที่ 26 ท่านคิดว่าหน่วยงานใดควรเข้ามามีบทบาทและพัฒนากการท่องเที่ยวเชิง	
พระพุทธศาสนามากที่สุด	140

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 27 เพศ	141
ตารางที่ 28 อายุ	141
ตารางที่ 29 การศึกษา	142
ตารางที่ 30 สถานภาพ	142
ตารางที่ 31 อาชีพ	143
ตารางที่ 32 รายได้	143
ตารางที่ 33 การเดินทางมาจากภูมิภาคใด	144
ตารางที่ 34 ค่าใช้จ่ายเมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก	144
ตารางที่ 35 ระยะเวลาที่ใช้เมื่อมาท่องเที่ยวในจังหวัดพิษณุโลก	145
ตารางที่ 36 ลักษณะการเดินทางมาท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลก	145
ตารางที่ 37 ท่านรู้จักแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมใด	146
ตารางที่ 38 สิ่งจูงใจที่ทำให้มาท่องเที่ยว	146
ตารางที่ 39 ท่านทำกิจกรรมใดในวัดนางพญา	147
ตารางที่ 40 ท่านทำกิจกรรมใดในวัดราชบูรณะ	147
ตารางที่ 41 ท่านทำกิจกรรมใดในวัดเสนาสน์	148
ตารางที่ 42 ท่านรู้จักพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุหรือไม่	148
ตารางที่ 43 ท่านรู้จักพระเครื่องนางพญาได้อย่างไร	149
ตารางที่ 44 ท่านสนใจที่จะศึกษาหรือชมพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุหรือไม่	149
ตารางที่ 45 หากท่านมีโอกาสน่าจะศึกษาพระเครื่องนางพญาและพระบรมสารีริกธาตุ และท่านต้องการศึกษารายละเอียดอะไรบ้าง	150
ตารางที่ 46 ท่านต้องการให้วัดมีบริการสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างไร	151
ตารางที่ 47 ท่านคิดว่าควรส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในจังหวัดพิษณุโลกหรือไม่	151
ตารางที่ 48 ท่านคิดว่าหน่วยงานใดควรเข้ามามีบทบาทและพัฒนการท่องเที่ยวเชิง พระพุทธศาสนามากที่สุด	152
ตารางที่ 49 สรุปพระเครื่องนางพญากรุเมืองพิษณุโลก	159